

Öfre Gäldet

4/10

Medlemskrift för hembygdsvöreningarna i
Transtrand, Rörbäcksnäs, Lima och Malung

Ur innehållet:

Vad har hänt och vad är planerat inom Lima Hembygdsvörening

Svar till tipspromenaden på Limadagen den 28/ 2010

11-åriga Ingeborg Olssons berättelse

När Malungsskinnare fick fira julkvällen i skogskojan

Mosåträ

Petter-Ingeborg

Då var kriget nära

Huggning

Barn och ungdomsåren i Limedforsen, del 4

Information från redaktionen:

Öfre Gäldets utgivning:

fr.o.m. år 2010 får Öfre Gäldet en ny redaktionskommitté.

Transtrand: Värsk Tore Johansson
Olle Tranberg (otranberg@hotmail.com)
Erik-Åke Tranberg (tranberg@telia.com)

Rörbäcksnäs: Mikael Petersson
Aron Hansson

Lima: Gudrun Larsson Thysk
(gudrun.thysk@hotmail.com)
Lars Åke Larsson

Malung: Henrik Gidlund
Siv Nilsson (siv@minepost.se)

Tidningen kommer i fortsättningen att utges 4 gånger per år.

Redaktionens främsta uppgift är att försöka få in så mycket skrivet material som möjligt från allmänheten-föreningsmedlemmarna, inte bara från riktigt gamla tider utan lika mycket från t.ex. krigsåren och fram till nutid.

Skrivet material sändes till de lokala hembygdsföreningarnas medlemmar i redaktionskommittén. Det bör framhållas att detta material är en förutsättning för en framtida varaktig utgivning av Öfre Gäldet.

Redaktionens inriktning är att så många som möjligt ska få komma till tals i tidningen och hälsar såväl gamla som nya skribenter välkomna.

Bild på omslag:

Traditionell bild från arbete i skogen, Transtrand

Öfre gäldet

är det gamla namnet på Övre Västerdalarna, alltså socknarna Malung, Lima och Transtrand. Yttre gäldet var Äppelbo, Järna, Nås och Floda. Fordomsdags fanns endast två präster i Västerdalarna, en i vardera gäldet. Dessa styrde och ställde över pastoratet (gäldet). Namnet Övre gäldet finns belagt redan på 1500-talet, men användes framför allt under 1600- och 1700-talen. Malungs kommuns nuvarande vapen (hästsko och hammare) går tillbaka på Övre gäldets sigill från 1631.

Ordföranden har ordet

Höstens arbete har från styrelsens sida, mest bestått av administrativa sysslor såsom bidragsansökningar och kontakter med olika myndigheter. Kanske inte det man tänker på i första hand när det gäller hembygdsarbete, men en fungerande förening måste även ha en fungerande administration och det går åt många timmar vid datorn för att sköta denna.

Som tur är har jag en fantastisk styrelse bakom mig, vilket gör att arbetet flyter på bra.

Ett program för bildhantering har köpts in. En av våra styrelsemedlemmar har åtagit sig att på sin fritid skanna in bilder och lägga sökord till dessa.

På detta sätt kan man enkelt söka bilderna i den databas som skapas. Tanken är att den som vill, ska ha möjlighet att enkelt leta reda på de bilder man är intresserad av.

Vi i styrelsen har även diskuterat möjligheten att via en hemsida, lägga ut dessa bilder så att man via Internet ska kunna se de bilder man vill. Men detta ligger just nu på diskussionsstadiet.

När jag skriver detta, så är det några dagar kvar till vår medlemsfest. Vi har ju som intention att bjuda in våra medlemmar en gång om året till en enkel måltid med bildvisning. Vi har märkt att just bildvisningar är populära och det blir många diskussioner när vi sitter och tittar på gamla bilder från förr. På samma gång, får ju medlemmarna se resultatet av det arbete byggedokumentationsgruppen och många andra gjort under åren.

Styrelsen har även bestämt att vi ska fortsätta ge ut den årliga sockenalmanackan.

På så sätt får vi fortsätta det arbete som den alltför tidigt bortgångne Sven-Gunnar Liljebäck så förtjänstfullt påbörjade.

Till slut vill jag önska er alla ett gott slut på verksamhetsåret och tacka alla som på ett eller annat sätt, bidragit till föreningens verksamhet med både gåvor och tjänster.

ANNETTE JONSSON-LILL

Ordförande Transtrands Hembygdsförening

Vad har hänt och vad är planerat inom Lima Hembygdsförening

AV GUDRUN LARSSON THYSK

Ibland kan man tycka att ingenting händer, men när man börjar summera visar det sig att flera positiva saker faktiskt hänt. Så är det även inom Lima Hembygdsförening där det nu är uppförande av byggnader och byggnadsvård som är den största delen av föreningens arbete. Det blir så en lång tid framåt om vi ska bevara och underhålla de 40-talet hus som är i föreningens ägo. Det har mer än en gång uttalats i styrelsen att det känns övermäktigt både med mängden arbete och ekonomin, eftersom det för vissa objekt är mer eller mindre akuta åtgärder som måste vidtas. Med anledning av detta har en omfattande dokumentation i form av placering och status av föreningens samtliga objekt påbörjats under sommaren.

Ragols Olaboden

Ragols Olaboden har stått i V. Lillmon sedan senare delen av 1800-talet. Ägaren för till Amerika och boden blev aldrig färdigbyggd. 2008 timrades den ned och ska nu sättas upp igen vid Västgården. Bygglov har beviljats, dränering och grävning för bodens grund är påbörjad. Förhoppningsvis ska uppsättning av timmerstomme och takläggning, som är etapp 1, vara klar under våren 2011. För detta har Lima Besparingskog beviljat oss 380 tKr som styrelsen VARMT TACKAR FÖR. Sedan återstår etapp 2 med isolering, golv, väggbeklädnad samt uppvärmnings- och klimatanläggning. Till sist etapp 3; inredning med speciella skåp, lådor och rullar för de unika textilier som tillvaratagits från olika håll i Lima. Ragols Olaboden ska nämligen inrymma textilkammare i ett av rummen på nedre

botten. På övre plan ska målade skåp och kistor kunna beskådas samt montrar med en mängd små föremål i trä, glas och metall.

Stormkvarnen

Stormkvarnen uppfördes 1910 och kvarnstugan är från år 1792. 2004 påbörjade Lima Hembygdsförening renoveringen som till största delen varit bidragsfinansierad, nu senast från Länsstyrelsen och "Hus med historia". Renoveringen kommer att fortsätta med målet att mjölnaren ska kunna mala säd och få fram mjöl inom något år. Vid kvarnen ordnas varje sommar en välbesökt aktivitet med kyrkan och hembygdsföreningen som arrangörer.

Kristenkvarnen

Denna kvarn ligger vid vägen i Ö Ofors. Vid stora regnmängder har kvarndammen svämmat över och vattenmassorna eroderat grässlätten så att vatten sköljt in över stenfoten och nedre delen av kvarnhuset. Det var därför under hösten 2010 akut att vidta åtgärder för att bredda avflödet från dammen.

Skogsamilstakten i Tandberget

Här har naturen varit hårdhänt med sommarfjöslet. Tjäljen har skjutit iväg huset med följd att väggar lutar inåt. Även golvet vilar på den upphöjda marken. Här måste ett omfattande dräneringsarbete göras i form av rensning av alla diken runt takten. Vidare måste huset höjas och golvet med underlag återställas. I ett försök att finansiera detta har vi sökt medel från Länsstyrelsen "Hus med historia". Arbetet är beräknat kosta

närmare 77 000 kr och kan påbörjas först till våren eller sommaren 2011.

Underhållning mm.

Arrangemangen under våren och sommaren har genomförts på sedvanligt sätt men med en något större publik än tidigare år, vilket givetvis gläder oss.

När denna skrift kommer ut hoppas jag att vi även avverkat en allsångskväll i Västagar­den i slutet av november. Under våren är aktiviteterna lite diffust planerade. Bildvisning, allsångskväll eller föreläsning? ”Orsa kompani lovar ingenting bestämt!”

Sommarens aktiviteter är däremot spikade.

3 juli är det Hembygdsdag vid Västagar­den, 27 juli medverkar Hembygdsföreningen på Limadagen i Folkets park i Limesforsen, 6 augusti är det slätterdag vid Tandbergets fäbod och slutligen 14 augusti Kvarndag vid Stormkvarnen i Ö Ofors.

Lima Hembygdsförening vill rikta ett varmt tack till alla som bidragit till att vi kunnat genomföra olika projekt och aktiviteter under det gångna året. Vår förhoppning är att nya som gamla medlemmar vill vara med och stödja oss i nya utmaningar och önskar med dessa rader God jul och Ett gott nytt år 2011!

Svar till tipspromenaden på Limadagen den 28/7 2010

AV MATTHIAS THURESSON

Fråga 1: Var låg Skeppsdalens fäbod?

Svar: 1. S om N. Almsjön (Vid Skärskeppet inom Tandövala naturreservat).

Fråga 2: Det finns en minnessten väster om Missionskyrkan. Den är rest till minnet av?

Svar: X. Gamla Knutsgården låg där.

Fråga 3: Vad hette Dalaprofeten i förnamn?

Svar: 2. Lars. (Gunnars Lars Larsson).

Fråga 4: Hur stor är landhöjningen i Lima?

Svar: X. 5 mm/år.

Fråga 5: Hur gamla är de äldsta fångstgroparna vid Tisjön?

Svar: 2. 2500 år före Kristus.

Fråga 6: Vilken porfyr från Lima är känd internationellt?

Svar: 2. Hedenporfyr. (Det har påträffats flyttblock i Danmark som inlandsisen har fraktat dit).

Fråga 7: Hur många från Lima deltog i första Vasaloppet?

Svar: 1. 0 deltagare.

Fråga 8: Vilket år är den äldsta Limabåten, den s.k. Tossorbåten, byggd?

Svar: X. 1791.

Fråga 9: Vem har målat altartavlan i Lima kyrka?

Svar: X. Gunnar Widholm.

Fråga 10: Från vilken gård kom Blinde Magnus?

Svar: 2. Millgården, V. Ärnäs.

Fråga 11: Vad hette hon som blev bränd på bål vid Limesforsen, 1672, för att ha varit till Blåkulla?

Svar: 2. Agneta. (Agnetabacken är öster om gamla Anderssons Handel där det numera är ett skyttevärn från 1940-talet).

Fråga 12: Vilket år invigdes nya Ungärde skola?

Svar: 2. 1968.

Fråga 13: Vilket år brann gamla Lima kyrka?

Svar: 1. 1852.

UTSLAGSFRÅGA

Nedströms dammen vid Äråbadet kan man se veckade dalasandstenslager vid Äråns strand.

Hur många miljoner år sedan är det som de bildades?

Svar: 1000 miljoner år sedan.

11 åriga Ingeborg Olssons berättelse om det första Vasaloppet 1922

INSÄNT AV LARS-ERIK NERBACK

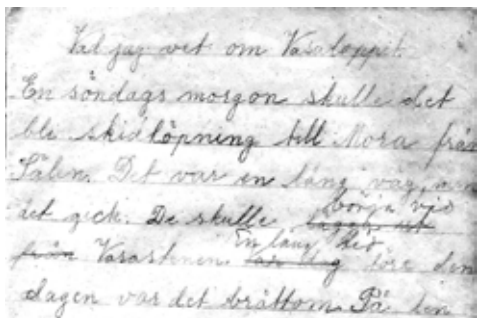
Bifogar den lilla berättelse som Ingeborg Olsson, då 11 år, hade skrivit om det första Vasaloppet. Ingeborg Elisabeth var dotter till Bill Johannes Olsson (1876-07-07–1954-04-06) och Inga

Hansson (1881-11-03–1975-12-09) i Mor-näs, och Ingeborg deras första dotter som föddes 1910-07-22. Hon dog sedan i TBC, 13 år gammal den 1924-01-27. Deras andra dotter Elin Johanna föddes 1913-09-26 men hon klarade sig.

"Vad jag vet om Vasaloppet"

"En söndagsmorgon skulle det bli skidlöpning till Mora från Sälen. Det var en lång väg, men det gick. De skulle börja vid Vasastenen. En lång tid före den dagen var det bråttom. På den morgonen var det mycket folk framme, i synnerhet vid Vasastenen. De for landsvägen till Stadigs. Vi var dit. På morgonen var mycket folk i rörelse där också det var ända till Lima-folk hit för att se på löpningen. Ett par dagar före stod det mycket i tidningarna om Vasaloppet. Somliga hade farit till fäbodarna för att se dem. Det var mycket folk till Branäs också. På fredagskvällen var trettiosju hästar till Limesforsen efter löparna. När de for, var nästan alla flaggor i topp. En berömd skidlöpare är en från Särna, nämligen Hedlund. Han blev sjuk under färden, men han blev åter bra och åkte förbi tolv stycken. När han kom till målet, föll han, och man måste genast på sjuk-

stugan med honom. Den, som kom först till målet, var Alm. Där hade alla flaggor varit hissade. I tidningarna stod det mycket sen, där var det också avbildat, vad den första skulle få. Nu om lördagen var det bild på där Gustav Vasa åkte utför en backe. När löparna kom fram, var det mycket folk där för att se dem. Men somliga hade suttit inne på ett hotell och ätit och druckit, tills nästan hade kommit. En av dem hade kommit på natten, -1/4 22".

Elin arbetade bl.a. på baracklägret och var med i lottakåren. Från Vasaloppet 1972 har hon skrivit ner lite om matlagningen och serveringen på baracklägret, och jag bifogar en kopia av hennes noteringar.

"Vasaloppet 1972"

Köttbullar stekte vi utav 53 kg köttfärs och det blev bara några kvar. Stek 66 och karré 30. Det blev kvar lite. Hade räckt utan karré. Men vi tog fram till söndag morron så det blev inte mycket kvar. Potatis kokade jag två gånger i lilla grytan + 1 kastrull. Kvar blev det så det hade räckt med grytan två gånger. Vi skalade 6 mjölkflaskor fulla och det räckte både fredag o lördag och till sön-

dag middag för 65 pers. som åt då. Lottor, blå stjärnor o hundgubbar kom. Poliser kvar till middag. fredag middag började vi med vasaloppsmiddag. Kanske ett 40 tal som åt och lördag frukost lika många likaså lunch.

Men sen börjar den stora ruschen. Vi börjar kl 4 med middag. Och det blir jämn ström av folk till kl 8. Och då hade nog 500 personer ätit men Lundborg som tog emot kup. ville inte tala om för oss.

Fr vā Hjōrdis Maria Johansson 19220620 g Frisk, Elin, Maj-Britt Arianne Helsing 19330606 g Samuelsson, Olga Maria Johansson 19140701 g Dahlin, Bollan (Ingeborg Karolina) 19101227 Olsson g Stadig.

När Malungsskinnare fick fira julkvällen i skogskojan.

AV JERS ANDERS ERIKSSON, F. 1874

En kulturbild från 1880-talet. (Skinnarbygd 1954-55)

Som bekant vandrade de gamla Malungsskinnarna på hösten, sedan skörden bärgats, ut från sin hemsocken för att tjāna till livets uppehålle. Arbetstillgången i orten var inte särskilt lysande, och det var därför i de flesta fall nöden, som drev dem ut.

De flesta skinnare hade sina bestämda arbetsområden – s.k. ”gränder” – dit de år

efter år återkom. Så hade också min farfar, Karilass Erik Larsson, född i Malung 1837, död i Grue socken i Norge 1915. Såväl på den svenska som norska sidan kallades han allmänt blott för ”Skinnar Erik”.

Den färd, som här skall berättas om, startade han från sitt hem i Mobyen hösten 1889,

tillsammans med två av sina söner, Lars som var 18 år, och Anders (min far och sagesman till detta), som var 15 år. Liksom tidigare ställdes även nu färden västerut och företogs som vanligt till fots. Den gick upp mot Västra Fors, varifrån de sedan fick hålla sig efter skogsstigar genom de stora skogarna fram till Transtrand i Klarälvsdalen. Efter övernattning där fortsattes vandringen västerut upp till de värmländska finnskogarna. Längre kom de inte denna gång, ty arbete fanns det redan där tillräckligt av.

Här besöktes sedan olika finnställen, såsom Kringsberg, Högfäll, Skallbäcken och Flatåsen. På många av dessa platser talade befolkningen då ännu sitt finska språk. Finnar, som skinnarna särskilt höll till hos, såväl nu som vid andra tillfällen, när de blott övernattade på väg till Norge, var ”Martin i Kringsberg” och ”Nils i Högfäll”

Här på finnmarken stannade skinnarlaget denna höst och beredde skinn, som i de flesta fall sedan sydde fällar av åt befolkningen. Dessa fällar kom säkerligen väl till pass i de dragiga och kalla bostäder, som finnarna bodde i, och skinnarna var därför alltid välkomna, när de kom på besök häruppe.

Det började efterhand närma sig julhelgen, och när två dagar återstod till julafton, beslöt sig skinnarlaget för att fira julkvällen hemma i Malung. Men nu var det inte längre barmark, utan när hemfärden anträdde, blev det att vandra i djup snö och under ett snöfall, som fortsatte även under färden över Möreberget ner mot Klarälvsdalen. Mot kvällen kom de slutligen fram till ”Lill Markusgården” i Transtrand, där de, som så många gånger förut, fick övernatta för att nästa dags morgon kunna fortsätta den c:a 5 mil långa vägen hem.

Här kom det emellertid ett streck i räkningen. Julfirandet hade nämligen här redan

börjat, spriten flöt i rätt rikliga strömmar. Vid denna tid fanns det i Backa i Klarälvsdalen ett ställe, där man fick köpa brännvin i kaggar. Vidare fanns det också ett ställe, där man kunde få köpa öl. ”Lill-Markus” var redan ”i tagena”, när skinnarlaget anlände på kvällen, och det dröjde inte heller länge, förrän ”Skinnar Erik” var med i galoppen. Det dracks ganska friskt, inte bara bland männen utan också bland en del kvinnor, som deltog i festen.

På morgonen blev det ingen hemfärd av och inte heller senare på dagen, ty festandet fortsatte alltjämt. Nästkommande dag förflyt också på samma sätt. Under tiden satt sönerna Lars och Anders endast i väntan att få börja vandra hemåt, vilket var deras högsta önskan just då, men först på julaftonsmorgonen, sedan ”Lill-Markus” lovat ta sin häst och skjutsa dem upp till Femt-Ryan, kom de iväg från platsen. Vid avfärden från Klarälvsdalen var det uppehållsväder, men det dröjde inte länge, förrän snöfallet ånyo började. Det fortsatte och visade till och med tendens att vilja tilltaga, Färden gick sakta men säkert upp mot Femt-Ryan, där de på den tiden bodde en familj, som tillhandahöll logi som förplägnad, om så behövdes. De kom dit vid 2-tiden på eftermiddagen, just som det började skymma. Här beställdes kaffe åt hela sällskapet.

Vädret hade nu blivit ytterligare försämrat och snöandet tilltagit i styrka, och om inte pojarna envist hållit på, att de skulle hem till Malung innan kvällen, så hade nog fadern helst sett att de övernattade där. För sönernas enträgna vädjan föll han dock till föga, och sedan ”Lill-Markus” återvänt mot Klarälvsdalen, fortsatte de färden mot hembygden. Men det skulle snart visa sig, att strapatserna skulle bli svårare, än de hade kunnat drömma om. Snöandet tilltog och övergick i ren snöstorm, och stigen som de

skulle försöka följa, blev till följd av snön och det tilltagande mörkret allt svårare att gå och att kunna följa. De kom därför på fel stig och var, när de upptäckte misstag, på god väg upp mot Gunhåbergets fäbodrar. Så var det endast att vandra neråt igen och försöka leta rätt på stigen, som de lämnat. De hittade den också genom att med fötterna känna sig för i snön, var den fanns. Över Rönnhällsjön och Nyckelhällsjön, över myrar och genom skogspartier kämpade de sig med en övermänsklig kraftansträngning framåt mot sjön Morellingen.

Nu hade emellertid "Skinnar Eriks" krafter mer och mer börjat avtaga, ty hans annars urstarka kondition hade lidit hårt av de sista dygnens festande. Han fick allt svårare att hålla sig på benen, och när pojkarne såg hans nödläge, måste de till sist, trots sitt fasta beslut, ge upp hoppet om att komma hem till julkvällen.

I det snart becksvarta mörkret och under vindens piskande mot kinderna hade de nu blott att snarast möjligt söka finna skydd mot faran av att vara ute på för svag is och mot nattens kyla. Efter träget letande kom de därunder fram till den s.k. Jers Pers stugan vid nordöstra delen av Morellingen, och den stugan fick bli deras tillflyktsort under julkvällen och julnatten. Nu fick pojkarne leta fram något brännbart för att få eld i spisen och smälta snö till vatten, så att de kunde få något varm att dricka.

Skinnarlaget fick så fira julkvällen i skogskojan på det enklast tänkbara sätt. I sanning var det en hård lott, som ödet givit dem denna julkväll. När de samlades kring "Julbordet", fanns där endast en torr smörgås, som medförts i deras matsäck, och den snö, som smälts, var allt drickbart som fanns. Brasans svaga

skan var det enda ljus, som lyste upp den ödsliga kojan i vinterkvällen, och den hade svårt att värma de stelfrusna skinnarna. Efter denna enkla måltid fick de sedan lägga sig på de kalla sängplatserna utan sängkläder och invänta gryningen. Men om de alla tre var trötta, var vilan välkommen, och även om de tänkt sig en annan julkväll än denna, så var tacksamheten stor för att de fått tak över huvudet under natten. Pojkarne sov inte mycket, ty dels var det kallt, dels hade deras hemlängtan inte lämnat dem.

Klockan fyra på morgonen bröt de ånyo upp och anträdde färden mot bygden, genom de djupa snödrivorna. När de kom fram till Ellingbackarna i Västra Fors, mötte de kyrkfolket, som just var på hemväg från julottan, som firats i Malungs kyrka. I Fors möttes de också av berusade människor, och här erbjöd sig en bekant att med sin häst skjuta dem hem till Malung, men när de kom till Östra Fors, var en kvinna, som skulle åka med, så berusad, att hon ramlade ned bakom hästens bakfötter. Mannen såg sig därför föranlåten att vända om, och skinnarlaget skaffade sig en annan hästskjuts, hos "Lissersti-pojkarne" i Malungsfors. Så kom de då med denna till sitt hem i Moby, där glädjen blev stor trots det försenade julfirandet. Nu var de ändock hemma efter arbetsfyllda dagar och en äventyrlig och strapatsrik hemfärd genom skogarna, som dessa skinnare aldrig skulle glömma.

Mosàtrà

AV SVEA HALVARSSON

Ä e finnt jä i sàtern öm kvälan,
då sola sjtjin snäjtt ivi tsjänn
A jä a ä fönnns bå räänd a tröll
a vargär a göypör a bjänn

A krättir a röyt a smalåkräk a blåkk
a vännä ti kälön va blankt
A hjæer vart gvässn a täkktn vart släijn,
a ingan va gammålt a skåkk

A gättårn ti konntåm ådd ässjtjä me smär
a messmår a tönnbrå a öst
Äijn gällsbött me flöytmåt
åll äijn pötttåll me mjölk.
Hå va gättåråms daglige köst

A ho fälld sine krättir fro möro te kvål
a kuan åt nålgras a stårr
A vänn fekk däm drekkå ti kålrånn a båk
då fånstråer skakkå a dår

A mett å dag gvilld däm,
däm sa däm le sto
A gättårn ådd åkse a kniv
a dsord öpp äijn ål sö ä pålå a räjkk

A bremser a åt jåll sä fro

A ä smakkå sö gött å di kont`n besto
a räjtsin fäjst miår a knött
A tsillingan läijkt, ä va trevnå a ro
a krättir a fölk ådd ä gött

Månn no e ä aláijs, no e int sòm fer
no a ä vort räjnt bötti stöll
Fer va jä nöytgal a sjtjgal a le
a lesjtjesslan va då däm sköll

Månn Mosàtrà legg kvår, ho dra ingin sta
ånn gukku hånn rop uti Liin
Ä tör då vesst kåmm jåtått räänd a tröll,
hå e ingin sòm väijt fråmm i tiin.

*Svea dåå Äddzin
Augusti 2010*

göypör = lodjur
le sto = vilade
lesjtjesslan = stångerna som man sätter en
öppning i gårdsgård

Petter-Ingeborg

Följande är utdrag ur Conrad Artur Hanssons (19071126, Lilla Moberget-19881101) samlade skrifter.

För de uppväxande flickorna i bygden fanns inga förtjänstmöjligheter, utan de måste milsvitt från hemmet ta tjänst som piga hos någon bonde. Lönen var knappast mer än maten och arbetsdagen omfattade de flesta av dygnets timmar. Men det fanns en annan möjlighet att kunna tjäna en något större slant. Det var att på höstarna vandra den långa vägen över obanade skogar och vildmarker till Hälsingland för att häckla och spinna lin eller tröska hos de rika hälsingebönderna över vintermånaderna.

Ingeborg började tidigt med dessa vandringar i sällskap med sin äldre syster Britta och fortsatte därmed år efter år. Britta blev för övrigt gift med en förmögen bondson i Hälsingland och fick det mycket bra. Säkert hade Ingeborg kunnat få det likadant, men hon hade redan förlorat sitt hjärta till en pojke i Transtrandsdalen. Den lycklige var den ett år äldre Sar-Pål Jansson i Vörderås. Ingeborg och Sar-Pål gifte sig 1801. Pål och Ingeborg beslöt att röja mark och bygga sitt hem i Rörbäcksnäs. Sommaren samma år som de ingick äktenskap, började de bygga där. De anlade Liss-gården i Mettskogen i Rörbäcksnäs. Redan samma höst drog Ingeborg på nytt till Hälsingland för att tjäna en slant över vintern. Det blev kanske inte så bra med förtjänsten den vintern, för den 12 januari 1802 födde hon i Bollnäs sin förstfödde son, som fick namnet Johannes, kom senare att kallas Jan. Pål och Ingeborg blev stamfäder för en ny släkt av Rörbäcksnäsbor, den s.k. Sar-Pål-släkten.

Hals-Lars Larsson har upptecknat en episod

om Ingeborgs sångförmåga. Den lyder ungefär så: Under julottan i Transtrands kapell brusar psalm 424 - Den signade dag - kraftigt och mäktigt från andäktiga fårskinnsbepälsade män och kvinnor i smorläders och becksömskor. En från lukt av talg och tjära och doften från fårskinnspälsar sprider sig genom det iskalla templet. Men sådant är man van vid, och ingen lägger märke därtill. Över alla andra sångare höres en röst, ren och klar, och hörs över hela menigheten. Litet var börjar man vrida sig i bänkarna för att utrona varifrån denna mäktiga, underbara sång kommer. Det sitter en flicka långt bak i bänkraden. Hon är reslig och kraftfull och ändå rank som en av Hemfjällets granar och skön är hon som en av skogarnas fagraste blomster. Själsäker och trygg som en drottning låter hon sin vackra stämma fylla det lilla templet, och blicken har hon stint riktad mot prästen framme vid altaret. Ja, så lever än minnet av Ingeborgs sång i Transtrands kyrka, och eftersom traditionen därom levat mer än 150 år, kan man anta att sångerskans förmåga varit stor.

Av sjöarnas och åarnas överflöd av fisk tog Olof och hans uppväxande söner sin tribut. I det lilla nybygget föddes och växte upp stora, kraftiga pojkar och storvuxna vackra flickor. Nu finns det ingenting kvar av bebyggelsen, där Olof och Marina en strålände sommardag drog in som nygifta. Ej ens tomterna efter husen syns mer. Men nybyggaren och odlarens namn lever än i hans gärning.

Än idag kallas den jord som han uppodlade för Petter-galé och röjningen vid Tandån

Petter-Olas gård utmärkt med ett X. I förgrunden den så kallade Orrstugan, senare flyttad till Hembydsgården.

kallas Petterrönningen. Marina och Olof blev stamfäder för en stor Rörbäcksnässläkt.

Hi Olof Pettersson f 17360906, Långstrand, d 18100306, Brunkärnåsen, gift 1:a gången 1762 med Ingeborg Larsdotter f 17370223, Hammarsbyn, d 17700225, Brunkärnåsen. De var Rörbäcksnäs andre bebyggare.

Barn: Lars Olsson f 17660212, Rörbäcksnäs.

Gift 2:a gången 1770 med Skog Marina Andersdotter f 17460210, Vallsjön, d 18110414, Rörbäcksnäs.

Barn: s Anders f 17710801, Brunkärnåsen, Lima, d 18130906 i Järvsjö, Ljusdal.

d Brita Olsdotter f 17740816, Brunkärnåsen, Lima, d 1829, Hälsingland.

d Ingeborg Olsdotter f 17770222, Brunkärnåsen, Lima, d 18290709 i Rörbäcksnäs. Lias.

d Marina Olsdotter f 17790706, Brunkärnåsen, Gift 1803 med Jacob Jansson Hals Stådig f 17810728, Röen, d 18510529 Röen.

s Olof Olsson Svärjare f 17820506, Rörbäcksnäs, d 18550714, Transtrand.

d Anna Olsdotter f 17850825, Rörbäcksnäs 2, Lima, d <1795. s Per Olsson Rör f 17880920, Rörbäcksnäs 2, Lima, d 18311104, Rörbäcksnäs. Bosatt i Viken o Rörbäcksnäs, Transtrand o Lima.

Gift 18180517, Transtrand med Kerstin Olsdotter f 17911020, Sälen (Viken), Transtrand, d 18700504, Viken.

s Hans Olsson Orre f 17920521, Rörbäcksnäs, d 18760408 i Brunkärnåsen. Gift 1819 med Sigrig Halvarsdotter f 17890721, Östra Lunde, Trysil, d 18470406 i Brunkärnåsen.

Conrad Hansson och Anton Moberg grundade Rörbäcksnäs Hembydgsförening 1939.

Då var kriget nära Huggning

AV KARIN LUND

Våren 1940 var det militärförläggning överallt, där det fanns plats, här i Lima.

På pingstaftonen var det dans i parken i Limesforsen och många soldater var där. Då kom det plötsligt en order, att alla militärer omedelbart skulle infinna sig på sina förläggningar.

Då dansen var slut och vi var på väg hem, var vägen full av fullt beväpnade soldater, hästar som drog vagnar och kanoner. På älvbrinken skottades skyttegravar för brinnande livet. Broarna var minerade och färdiga att sprängas. Där gick det vakter.

Militärkolonnen gick in i skogen söder om Bodins. Det var skog ända fram till gamla vägen då. ”Gå hem nu flickor för nu är det allvar”, sade de till oss.

Tyskarna stod vid svensk-norska gränsen färdiga att invadera, men som tur var blev det hela avblåst.

INSÄNT AV BJÖRN ROSÉN

Dialog av Carl Bäckman utgiven av avd.538, Limesforsen, år 1934. Pris 10 öre.

Bland mina samlingar av gamla böcker m.m. har jag hittat det här lilla häftet (Huggning) ur vilket jag vill återge vissa delar. Jag har fått Carl Bäckmans dotter Gunnels (Malung) tillstånd att på detta sätt publicera en del av denna skrift.

Resume:

Det hela handlar om skogsarbetarens lön, om värdet av att skogsarbetaren organiserar sig fackligt och att skogsarbetaren får möjlighet (råd och tid) att studera t.ex genom ABF.

Allt är en dialog mellan Sven (organiserad facklig kämpa) och skogsarbetaren John. Häftet är på totalt 12 sidor och här kommer jag att återge en del citat m.m.

Sid. 1 lyder

”Tjänare John! Vart ska Du ta vägen?”
”till handlanden Pettersson och proviantera.”

”Varför till Pettersson? Handlar Du ej i Kopra?”

”Har inga pengar. Har tatt återbäringen till och med. Jag får ej heller någon matlapp. Fattigvårdsordföranden sa att jag skulle försöka kritsa i butiken. (att han sa det har jag svart på vitt på), sedan fick jag komma igen, om det visar sig vara omöjligt, sa han så nu tänker jag försöka, för jag ska åt skogen.”

”Åt skogen? Har Du fått arbete? Åt vem? Det finns väl inget arbete att få nu?”

”Jo på Aronssons drivning på prästskogen.”
”Åt Aronsson? Kan ni klara er på de priser, han bjuder ”12 öre bit och 25 öre stock, odri-

Förtydligande

(till artikeln i Öfre Gäldet 3/10 om Bishop Hill).

Ingeborg Olsdotter från Ärnäs hade 1845 gift sig med Nisslass-Per Persson. Hon var havande och rymde från sin man som förgäves sökte träffa henne i Malung. Efter några år kom från Amerika ett brev från hustrun som då ville återvända, men det var för sent. Per hade skilt sig och var omgift 1853.

OLLE TRANBERG

ven skog"? Och här uppe i fjälldalen där allting är så dyrt! Vilka fler än Du skall hugga där"?

"Siri Olle, Tysta Adolv å Skålö Pelle några fler vet jag ej ännu.

"Jasså bara oorganiserade. Ja, jag har nog förstått vad Aronsson haft i kikarna. Ingen enda av våra pojkar i fackföreningen har han tagit in i arbetet. Givetvis av rädsla för bråk och för att han skall bli nödsakad att betala som folk. Nu har han letat ut trevliga element. Nu duger också vilka som helst. Men har Du verkligen tänkt att arbeta för dessa priser"?

"Jaa, det är så dåliga tider, Sven, så man får vara glad åt att man får något att göra. Förråsten, vad har er organisation gjort åt saken? Drivningen är ju inte blockerad"?

På sidorna 2-12 följer sedan en återgivning av det fortsatta samtalet mellan Sven och John. Sven talar hela tiden om värdet av att organisera sig och om de möjligheter som då kan komma arbetaren till del. Sven försöker på olika sätt att övertyga John och talar om de olika knep som arbetsgivarna använder sig av för att arbetarna inte skall organisera sig.

"De till och med mutar vissa arbetare med högre betalning och ständigt arbete om de låter bli att gå med i organisationerna. Sådana arbetare verkar på sin klass som lössen på en gris. Grisen blir mager av dem och det blir klassen med, och får de -rota- sig utan att någon ränsar bort dem, dör både grisen och de själva".

Slutcitaten från John och Sven är följande:

"Ligger det så till, Sven, det har jag ej vetat förut. Då ger jag så många som flyger och far i Aronssons drivning. Jag vill ej på detta sätt hjälpa till med att sänka varken huggarlönen eller reservarbetarlönen, det förstår du väl."

"Nej, stopp nu John! Ingen ny dumhet. Jag frågade dej verkligen i början av vår diskussion, om du verkligen tänkt över ditt ansvar, som vilade på dej och dina kamrater, men därmed menade jag ej att du skulle lämna arbetsplatsen vind för våg. Gå nu dit, tala vid de andra gubbarna om de här sakerna vi har talats vid om, så skall Du får se att även de förstår sin plikt emot sina arbetskamrater och sin klass, och ni gör sedan en gemensam framställan till Aronsson om högre priser. Vill han ej gå med på detta, överlämna saken till avdelningen, så ska vi nog med förbundets hjälp och stöd ordna upp historien, och nu så anmäler jag dej i organisationen vid nästa möte."

"Gör så kamrat".

Detta är inget politiskt eller fackligt inlägg inte heller egna ställningstaganden eller funderingar. Det är ren återgivning av "Bäckmans dialog" från 1934 då tiderna var svåra och då det kanske var helt nödvändigt att arbeta på detta sätt.

Björn Rosén

Barn- och ungdomsåren i Limedsforsen 1929-1942.

NEDECKNAT AV KURT FALK.

Fotboll och övriga nöjen

Som småpojkar var ju fotbollen vårt största nöje. Det spelades överallt i byarna och vi från Limedsforsen hade vissa fördelar. Sågspånsplanen gav oss möjlighet att få spela med vuxna. När de hämtade posten passade de på att vara med i ett lag. Lika var det på idrottsplatsen, när de inte hade fulla lag, fick vi hoppa in. Vi lärde oss mycket av detta. I Heden hade de en liten plan, som låg i närheten av Lassar Emils verkstad. För det mesta vann vi mot Heden. Det fanns många ämnen, som senare kom med i olika lag.

Varför så lite om norra delen av socknen? Vi fick inte åka så långt med cykeln. Det sparades fotboll även där och stjärnor fanns.

Övriga nöjen var folkparksbesök i målsmans sällskap. Jag brukade sätta mej uppe vid musiken för jag var intresserad av musik och sång. De största kvällarna var, när Sven-Olov Sandberg och Yngve Stoors Hawaii-orkester kom. Kaffeservering, skyttestånd, pilkastning och lotterier fanns även då.

I bredd med parken låg Missionshuset. Vi får inte glömma att nästan alla barn och ungdomar har varit med i deras junior-verksamhet. Där fick vi leka, sjunga och göra något med händerna. Klart var ju att pastor förkunnade även Guds ord några stunder.

Fotbollen 1937-1942

Från Sägspånslaget rekryterades spelare undan för undan till junior-, B- och A-lagen. Vi var mycket samspelta och vi fanns

med i de flesta konstellationer. Hit kom också "ämnen" från Heden, Risätra, Tandö och lägg märke till att inslag från Lima och Torgås tillkom. Alla "utombys" sett från Limedsforsens sida gjorde stora insatser genom att tisdag och torsdag åka till idrottsplatsen och träna. Idrottsplatsen låg mitt i Limedsforsen. Det var en gammal grusplan med inslag av grästuvor och stenar, som stack upp här och där. Än idag har jag minne av en stukad stortå. Östlings snickeris glasrutor var hårt ansatta vid planens norra mål.

När vi kom in i lagen var det en blandning av gamla och unga. Sådana stjärnor som Knuss Robert, Lespa Oskar, Lessola Fred, Knuss Ragnar med flera blandades med ungtupparna Kvänn Gunnar, Tommors Ivan, Lassar Ture, Tranu Valfrid och jag själv m fl. Gårdsnamnen kände ju de flesta till.

Vi bytte om i Knuss Roberts hem. Utrustningen var förvarad i en stor väska. Det var lite si och så om man fick strumpor och byxor och man fick skaffa själv om intresset var stort. Fotbollsskorna var gamla och ärv-da. I tåhättan låg en plåt och det kändes om man fick en spark. På benen hade man benskydd, som var tunga och för att nämna bollen - den var omänskligt tung, när den var blöt.

Det var en ovanlig känsla, en nervös sådan, innan man blev inspelad och kunde uträtta något.

Publiken kom från hela Lima socken, på cykel förstås.

Lagen vi spelade mot var följande: Särna, Sälen, Sörsjön, Nornan, Malungs B-lag, Äppelbo, Vansbro, Hulån, Dala-Järna, Nås, Björbo och Säfsnäs. De flesta lagen hade svårt att spela på vår dåliga plan och därför blev det många poäng för oss. Så småningom lades planen om med ett lager sand (pinnmo) och det blev nog aldrig som beräknats. Vid torr väderlek blev det ett stort dammoln men vid regn var planen rätt bra. Omklädningsrum byggdes söder om planen.

Skulle här återgått till 1938, men jag fortsätter ändå med, hur det var under beredskapstiden, då det låg ca 20 000 man här i älvdalen. Många av de äldre fotbollsspelarna låg i beredskap och det var svårt att få hem spelarna. Ändock tror jag att vi yngre fick värdefulla lärdomar genom utbytet med de kompanilag, som låg här. Det var många stjärnspelare, som vi fick möta bl a Gunnar Bergström från Brage och Karmansbo Andersson från Ludvika.

Arbete mm efter 15-årsåldern

På våren 1938, när de hade satt igång sågen, fattades det folk i kolgården. Det kom en vagn med ribb var femte minut och den skulle rättas in i milan. Kalle Dahl och jag fick ta hand om detta. Kolar Jonas och Gånors Johan var kolare. De hade fullt arbete med att göra i ordning bryggan till milan. Det var bakar, som låg på ett underlag så att det blev drag underifrån och de gjorde i ordning ”skorstenen”. Vi fick sedan börja rätta ribben tätt mot skorstenen för det var ett precisionsjobb, och annars var det risk för ras och att milan skulle brinna upp.

Det var ett tungt jobb för en 15-åring. Ribben var blöt och nya vagnar kom med jämna mellanrum. Som mest var det fem milor tända, tre på höger sida om rallbanan närmast landsvägen och två närmast järn-

vägen. Det var ständig rök över lands- och järnväg och framförallt vid Petterkullen.

Efter någon månad fick jag börja på sågen. Jag blev stabbläggare, d v s att de bakar, som det gick att såga lats av (pinnar i olika dimensioner) gick till latssågen. Den sköttes av Johan Magnusson. Latsen sorterades och lades upp (staplades) för torkning. Jag bar på höger axel och det blev förhårdnader och ömhet, så mamma sydde en puta åt mig.

Eftersom sågverket är borta sedan länge, vill jag beskriva, hur det verkade. Upplagsplats för timret var norr om såghuset. Det kördes dit med häst och lastbil under vintern. När våren kom rullades timret ner i en damm och spelades upp i såghuset. Två ramar sågade timret, som sedan gick till kantverket. Planken och brädorna gick till sorteraren, som lade dem på en vagn och sedan tog stabbläggaren hand om dem.

En del av brädorna hyvlades och detta skedde i stort sett sen sågningen var klar. När planken och brädorna torkat, skedde utlastning på hösten och förvintern per järnväg och lastbil. Jag fick senare bli hjälpare till Johan vid latssågen. Då fick jag 60 öre i timmen. Året 1939 blev det så stort behov av lats att en såg till sattes in och den blev jag sågare till. Då fick jag 80 öre i timmen.

Sågverket var en stor arbetsplats och ett mycket bra komplement till jord- och skogsbruket. Bröderna Magnusson med Gösta som förman skötte verksamheten. Ägare var ju Olaus Nilsson - deras morbror. Respekten för Olaus var oerhörd. Ryktet om att han skulle komma, fick vi i förväg. Det blev ett städande och man stod i givakt, när han kom förbi. Han var en mycket hygglig chef, om alla var i arbete.

fortsättning följer i nästa nummer...

*Öfre Gäldet önskar alla
 God Jul och Gott Nytt År
 med en bild från 1951 med gamla
 bostadshuset på Åsgården.*

Öfre Gäldet

Nr 4 2010 Årg. 27

Medlemsskrift med utgivning 4 gånger per år - Ansvarig utgivare: Britt Nils Eriksson
 Utgiven av hembygdsföreningarna i Transtrand, Rörbäcksnäs, Lima och Malung.

Förening	Transtrands hembygdsförening	Rörbäcksnäs hembygdsförening	Lima hembygdsförening	Malungs hembygdsförening
Adress	Olnispagården	Rörbäcksnäs 261	Västansjö 6	Box 147
Postort	780 67 Salen	780 64 Lima	780 64 Lima	782 23 Malung
Plusgiro	36 53 99-5			
Ordförande	Anette Jonsson-Lill 0280-221 60	Mikael Petersson 070-555 78 17	Gudrun Larsson Thysk 0280-300 77	Siv Nilsson 0280-715 18
Kassör	Susanne Bergman 0280-200 19	Märta Arnesson 0280-800 83	Gunn Zetterström-Kjellgren 0280-320 18	Åke Bondjers 0280-103 45
Sekreterare	Eva Ryen 0280-206 66	Ruben Skogmo 0280-800 85	Pell Inger Eriksson 0280-310 74	Eddie Eriksson 0280-121 14